

Negen en tachtigste Verslag

van den toestand en de handelingen van het Friesch Genootschap
van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden,
over het jaar 1916/1917.

(Uitgebracht in de Algemeene Vergadering van 13 October 1917).

Geachte Aanwezigen!

Nu wij weer samengekomen zijn ter Algemeene Ledenvergadering, zal het u allen treffen, dat de krachtige, stoere figuur van den Nestor der leden van het Genootschap aan de bestuurstafel ontbreekt. Gedurende vijf en twintig jaar nam de heer mr. Willem Augustinus van Sloterdijck daar zijne plaats in. Het jaar 1892 was zeer rampspoedig voor het Bestuur van het Genootschap. Niet minder dan drie zijner leden: de secretaris, dr. F. G. Slothouwer, de penningmeester, mr. A. Looxma IJpey, en de eere-voorzitter mr. J. Dirks, stierven in zijn kringloop. Daar de opening van de nieuwe museum-afdeeling, waarin o. m. de moderne schilderijen geplaatst werden, en de aanvaarding van de porcelein-verzameling IJpey veel moeite en beslommeringen met zich brachten, werd het Bestuur ditmaal met vijf nieuwe leden aangevuld: de heeren mr. A. J. Andreae, dr. Coenen, die zich met het secretariaat belastte en de heer Beucker Andreae, die de financiën overnam; terwijl aan de heeren mr. van Sloterdijck en dr. Ariëns Kappers de zorg voor de moderne schilderijen en de porcelein-afdeeling werd opgedragen. Van al deze bestuursleden zien wij thans alleen nog den heer Beucker Andreae in ons midden, die heden zijn vijf-en-twintig-jarig penningmeesterschap herdunkt. Moge hij nog lang kracht en lust gevoelen om deze functie te blijven waarnemen en zijn zoo gewaardeerden steun aan het Bestuur te schenken!

Met warme belangstelling nam de heer van Sloterdijk zijne taak op zich: veel tijd en moeite heeft hij besteed aan de afdelingen, waarover hij conservator was. Vooral de moderne schilderijen gingen hem, die zelf dikwijls het penseel ter hand nam, zeer ter harte. Een zijner laatste werken versiert thans nog de bestuurskamer in het Museum: n.l. eene copie naar eene schilderij, voorstellend het gezin van Jhr. Frans Johan Julius van Eysinga en Clara Tjallinga Aebinga van Humalda, in het laatst der 18^e eeuw afgebeeld in het vertrek, dat thans tot Bestuurskamer dient. Zeer ongaarne missen wij hem uit onzen kring: hij was de levende stem uit het verleden; — vol humor kon hij vertellen van oude toestanden in het Genootschap en daar buiten. Zijne gezondheidstoestand noopte hem, helaas, uit het Bestuur te treden. Moge zijn levensavond zacht zijn!

In de vacature, ontstaan door het vertrek van den heer Broekema, is de heer N. Ottema gekozen, in wien het Bestuur zich een ervaren kenner van porselein en céramique mocht assimileeren. In het afgelopen jaar heeft hij zich op dit gebied reeds zeer verdienstelijk gemaakt door zijne bemoeiingen voor de veiling van eenig porselein uit de collectie Wellenbergh en de samenstelling van den catalogus daarvoor.

Wat den toestand van het Genootschap betreft, kan het overzicht over het afgelopen jaar reden tot tevredenheid geven. Waar in deze benarde tijden menige vereeniging een harden strijd om het bestaan moet voeren, daar bloeit het Friesch Genootschap en mag zich in de belangstelling van velen verheugen. Deze uit zich niet alleen in de sterke toename van het ledental, maar ook in de geschenken, welke het Genootschap voor zijn museum ontvangt en in de vele bijdragen, welke aan de redactie van de Vrije Fries worden aangeboden. Ongetwijfeld hangt dit verschijnsel samen met den hernieuwden bloei der Friesche taal- en letterkunde, en met het streven, zoowel in als buiten de provincie, om Frieslands folklore te doen herleven en zijne volkskunst te ontwikkelen.

Wat de geschenken en legaten betreft, welke het Genootschap in het afgelopen jaar mocht ontvangen, daarbij zal ik hier niet stilstaan, daar zij door den directeur van het Museum en de betrokken conservatoren zullen worden behandeld. Doch gaarne zou ik er hier op wijzen, dat het aanvaarden van geschenken in voorwerpen, dikwijls gepaard gaat met finantiëele opofferingen, zoodat geldelijke steun ook ten hoogste gewaardeerd zou worden.

De finantiën van het Genootschap zijn van dien aard, dat zij dikwijls nòch gewenschte, ja zelfs noodzakeelijke verbeteringen toelaten, nòch het Bestuur in staat stellen bijdragen te verstrekken, waar de hulp van het Genootschap terecht wordt ingeroepen. Het Bestuur moet zich dan bepalen tot adhaesie-betuigingen, zooals dit jaar bij de restauratie der waterpoorten van Sloten, of tot het nemen van een werkzaam aandeel in de bemoeiingen tot het bijeenbrengen van gelden, zooals het deed voor de instandhouding van het voormalig Princessehof. Versterking der financiën is thans een der eerste zorgen van het Bestuur.

Overgaande tot de verrichtingen van het Genootschap deel ik u mede, dat op Vrijdag 3 November 1916 de jaarlijksche algemeene vergadering onder leiding van den heer mr. R. A. Fockema heeft plaats gehad. Mede namens den heer mr. A. Menalda bracht de heer mr. I. Wolff verslag uit over de rekening van den penningmeester. Met dankzegging voor zijn nauwgezet beheer werd de Thesaurier, de heer H. Beucker Andreae, gedechargeerd. De begrooting voor het volgende jaar werd toegelicht en goedgekeurd. De drie aftredende bestuursleden werden herkozen en namen hunne herbenoeming aan. Na afloop der huishoudelijke werkzaamheden, gaf de Voorzitter het woord aan dr. G. A. Wumkes voor diens mededeelingen over het Natuurkundig Genootschap te St. Anna, van 1854—1887. Spreker is overtuigd, dat nergens de geestelijke stroomingen dieper en krachtiger door den boezem des volks gaan dan in ons gewest. Dit hangt samen met zuiverheid van het ras, dat begaafd is met hoog intellectueele eigenschappen en

onder bijzondere economische toestanden leeft. Grootendeels is, wat de burger- en boerenkringen op natuurkundig gebied presteerden, nog onbekend. Workum had reeds dadelijk na de Restauratie, in 1814 zijn natuurkundig gezelschap; ook te Stiens ontbrak „Physica” niet. De leden van het Natuurkundig Genootschap te St. Anna waren vooruitstrevende maunen, die het leven van hun' tijd meeleeften; het meerendeel, eenigszins sceptisch aangelegd en staande onder den invloed van het materialisme. Het geheele gebied der natuur trok hunne belangstelling: men nam proeven en besprak verschijnselen van allerlei aard. Soms verrichtte men meer dan dilettantenwerk. Zoo las dr. Buwalda in 1868 een opstel over den „Oorsprong van het Bildt in geologisch opzicht” voor, terwijl C. Ferwerda op zich nam eene naamlijst samen te stellen van alle in Friesland in het wild groeiende planten.

Onder den drang der benarde omstandigheden veranderde het Genootschap, dat intusschen den naam had aangenomen van „Oefening kweekt Kennis”, in 1879 van aard: men liet de natuurkunde varen en behandelde enkel maatschappelijke vraagstukken: de physica moest plaats maken voor de sociologie. Dit was het begin van het einde. In 1883 werden de natuurkundige instrumenten van het Genootschap verkocht, en den 19^{en} October 1887 vergaderde men voor het laatst.

In den loop van den winter werden er drie avondbijeenkomsten gehouden.

Als eerste spreker trad dr. Hofstede de Groot op, die tot onderwerp „Pieter de Hoogh” had gekozen. Hij leidde dit in met een kort overzicht over de geschiedenis van de schilderkunst hier te lande, welke, oorspronkelijk geheel onder den invloed der Kerk staande, zich langzamerhand daarvan los maakt, totdat zij zich op het eind der 16^e eeuw vrij naar alle zijden ontwikkelt. Van het leven van de Hoogh was hier tot 1880 niets bekend. Sinds is door archiefonderzoek gebleken, dat hij in 1629 te Delft werd geboren en in 1654 daar trouwde. In 1657 was hij lid van

het Sint-Lucasgilde in zijn geboortestad; tien jaar later woonde hij te Amsterdam, en na 1677 komt zijn naam niet meer voor. De spreker wees er op, dat in het werk van de Hoogh de drie periodes van ontwikkeling, bloei en verval sterk merkbaar zijn. Het oudste doek, dat van hem bekend is, stelt een gezicht op de bouwvallen van Delft voor, na de ontploffing van het kruitmagazijn in 1654. Uit zijn ontwikkelingstijd, die 4 jaar duurt, dateeren een twintigtal stukken, waaronder verscheidene „kortegaarden” (corps de garde). Dan, in 1658 komt hij plotseling tot zijne volle rijpheid en gedurende tien jaren schept hij tal van meesterstukken: zijne binnenhuizen, met gloedvolle doorkijkjes, zijne binnenplaatsen met stralende belichting. Hij schilderde deze warme intérieurs enkel om de bekoring hunner stille intimiteit weer te geven; de daarin geplaatste personen zijn meer bijzaak voor hem; — op welk punt hij principieel verschilt van Vermeer. — Met zijn vertrek naar Amsterdam breekt zijne periode van verval aan. Zijn werk wordt meer oppervlakkig, zijne lichteffecten gewild; in pracht van stoffeering zoekt hij tevergeefs zijn oude kracht.

Deze zeer boeiende voordracht werd verduidelijkt door lichtbeelden.

De tweede lezing werd gehouden door dr. J. Berlage uit Deventer, die tot onderwerp had gekozen: „Het Romeinsch gezag in de landen om den Rijn tot in Friesland toe”. — De opgravingen van Romeinsche ouden in dit gebied: fundamente van forten, baksteen, waarop de stempels der legioenen voorkomen, aardewerk, bronzen voorwerpen, geloftesteenen etc. staven of weerleggen de mededeelingen der oude latijnsche geschiedschrijvers omtrent de krijgswegingen der Romeinen in deze Germaansche landen. Spreker gaf een kort overzicht over hunne veroveringen in deze streken en deelde een en ander mede over de wijze, waarop zij hun gezag bevestigden en hunne heerschappij uitoefenden. Het is twijfelachtig of Friesland eene Romeinsche nederzetting heeft gehad, ofschoon opgravingen er op wijzen, dat ter hoogte van de Winsumer-

terp eenigen tijd eene afdeeling krijgsvolk kan hebben gelegen. Wel zijn er uit de terpen talrijke voorwerpen aan het licht gebracht, die getuigen van de aanwezigheid der Romeinen in onze provincie; — het Friesch Museum is rijk aan Romeinsche oudheden, waaronder zeer merkwaardige, zooals de geloftesteen, welke uit de terp te Bergum, en de koopacte, welke uit de terp te Tolsum te voorschijn zijn gekomen. Dr. Berlage eindigde zijne voordracht, welke door lantaarnplaatjes werd toegelicht, met eene beschrijving van het Romeinsche fort te Saalberg, dat door de zorgen van den tegenwoordigen Duitschen keizer in zijn oorspronkelijken vorm is hersteld.

Op den derden avond gaf dr. G. A. Wumkes in het Friesch, een overzicht over de geschiedenis van Friesland sinds de omwenteling van 1795. Hij noemde zijne rede: „De omkear fen Fryslân, in krústocht troch de nijste heitelanske skiednis”. Nu, een kruistocht was het in dien zin, dat hij op dit veelomvattend veld, zooals van zelf spreekt, slechts hier en daar eenig licht kon laten vallen. Het sterkst belicht werd de beweging van het Friesche Réveil, waarover dr. Wumkes eene speciale studie heeft uitgegeven. De draad, welke de verschillende fasen dezer rede onderling verbond, was, dat het idealisme van den patriottentijd, verdoofd onder den druk der Fransche overheersching, in onverschilligheid overgegaan onder de regeering van Willem I, sinds dien weer langzaam is ontwaakt en zich thans krachtig uit op alle gebied, behalve op dat van de „Friesche zaak”. Daarvoor voelen de Friezen nog niet warm genoeg. Dr. Wumkes sprak de hoop uit, dat dit beter mocht worden, want in het behoud van de Friesche taal ligt het behoud van het Friesche volk.

Als bijzonderheid zij hier meegedeeld, dat er op de avond-bijeenkomsten slechts bij hooge uitzondering in het Friesch is gesproken. Dit was het geval op 30 Januari 1896, toen drie Friesche schrijvers: Waling Dijkstra, T. Velstra en J. Hepkema achtereenvolgens eene korte novelle in het Friesch voordroegen. Wellicht is het toenmalige Genoot-

schapsbestuur van meening geweest, dat deze Friesche voordrachtavonden meer op den weg lagen van de zuster-vereening: „It Frysk-Selskip for tael-en skriftenkennisse”; ten minste de proef is niet herhaald. — Tot bijwoning van de lezing van dr. Wumkes werden de leden der bestaande Fryske selskippen door het Bestuur uitgenoodigd.

Het Genootschap gaf dit jaar het 25^e deel van de Vrije Fries uit, waarin het 88^e verslag van zijne handelingen is opgenomen. De heer mr. Boeles lichtte daarin de „onthullingen” van Johan Winkler over den vervaardiger van Het Oera-Linda-Bok toe, welke eerst na den dood van Winkler openbaar gemaakt mochten worden. Maar, helaas, ook deze onthullingen, in welken aardigen vorm ook gekleed, bleken veronderstellingen te zijn, zoodat de maker van het Oera-Linda-Bok nog steeds niet definitief ontmaskerd is.

De heeren prof. dr. Knappert en Sipma stonden der Redactie op haar verzoek daarvoor hunne opstellen over de „Lotgevallen van ds. Joh. Corn. Wierdsma”, en over den „Oorsprong van het Friesche tooneel” af; de heeren prof. dr. Vollgraff en mr. Boeles publiceerden hierin hunne hoogst belangrijke studie over eene Romeinsche koopacte, welke uit de terp bij Tolsum te voorschijn is gekomen; dr. Wumkes gaf op nieuw een stuk van zijne veel gelezen Stads- en dorpskroniek van Friesland; er werd een woord van herinnering gewijd aan de nagedachtenis van den vroegeren voorzitter, wijlen mr. W. J. van Welderen baron Rengers; de Friesche bibliographie werd er in voortgezet.

In de redactie van de Vrije Fries werd mr. P. C. J. A. Boeles, die er, wegens toeneming zijner werkzaamheden, uittrad, vervangen door dr. S. Waller Zeper.

In het prentenkabinet werd in den loop van dit jaar eene tentoonstelling gehouden der werken van den Frieschen schilder Eelkema.

Het museum is in het Genootschapsjaar, loopende van 1 Juli 1916 tot 30 Juni 1917 bezocht door:

7723 betalende, en
 ± 900 niet betalende personen
 totaal ± 8623 bezoekers.

Ter gelegenheid van het congres der Vereeniging tot bevordering van Vreemdelingenverkeer is het museum gratis voor de deelnemers opengesteld.

Op 12 October 1917 bedroeg het aantal:

Gewone leden	649
Buitengewone leden	33
Eereleden	1
Donatrices	7

Te zamen 690 leden.

In den loop van dit jaar verloor het Genootschap één zijner buitengewone leden, de heer mr. U. H. Huber, oud-secretaris van het Genootschap.

Van de gewone leden bedankten er 20 en ontvielen er 12 door den dood. ¹⁾

Wat de financiën van het Genootschap betreft, beliepen de ontvangsten dit jaar . . . . . f 26226.73
 de uitgaven . . . . . - 26130.73

zoodat er op den gewonen dienst een batig

slot is van . . . . . f 96.—

Het fonds voor Buitengewone Herstellingen en Amortisatie bedraagt f 8997.73, en het Van Eysingafonds f 36598.66.

R. VISSCHER,
Secretaresse.

¹⁾ In de Algemeene Vergadering van 13 October 1917 zijn er 148 nieuwe leden toegetreden.